

آثار فرهنگ سازی حجاب از منظر آیات و روایات

پریسا شریفیات*

*. سطح ۲ حوزه، مدرسه علمیه حضرت زینب «سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا» خوزستان، امیدیه

چکیده:

برای اینکه جامعه‌ای سالم و در نهایت اسلامی داشته باشیم باید افراد جامعه مطیع احکام اسلام باشند. یکی از آن احکام رعایت حجاب و عفاف زنان است. که در همه‌ی ادوار وجود داشته است. سیمای حقیقی حجاب پوششی معرفی شده است که زن به واسطه‌ی آن از فزون خواهی شهوت افراد بیماردل جلوگیری کرده است و تخلف از آن ناکامی و تباهی فرد، جامعه و خانواده را در پیش داشته است. حجاب عاملی برای آرامش روانی و سلامت جسمی زنان شناخته شده است و استحکام بنیان خانواده و در نهایت جامعه را تأمین کرده و زنان را از خطرات جبران ناپذیری مانند ابتلا به بیماری‌های مقاربتی حاصل از تحریک مردان به واسطه‌ی بی‌حجابی زنان حفظ کرده است و نوعی مبارزه با نفس است که میل به خودنمایی زنان را کاهش داده و آنها را از خطر حفظ کرده است. حجاب و پوشش مناسب از احکام ضروری اسلام است که از دیرباز وجود داشته و آیات و روایات بسیاری به آن اختصاص داده شده است و در اسلام به آن تأکید فراوانی شده است. تحقیق پیش رو با روش توصیفی نگارش شده است.

واژگان کلیدی: حجاب، عفاف، فرهنگ، فرهنگ سازی.

مقدمه:

بی شک خداوند متعال سرشت انسان را بر پایه‌ی خداشناسی قرار داده است و رسیدن انسان به سعادت را مستلزم این می‌داند که انسان در هر مسئله‌ای از دستورات خداوند اطاعت کند یکی از این مسائل، حجاب و پوشش مناسب زنان است. رعایت حجاب یکی از باورهای دین اسلام محسوب می‌شود که در صورت عدم رعایت این رفتار دینی از سوی زنان، با آثار ویرانگر آن مواجه خواهیم شد، پس باید برای نهادینه شدن این امر باور به حجاب را در انسان عمق بخشید و به لایه‌های زیرین حقیقت پی برد؛ که به این منظور دامنهی مفاهیم فرهنگی در سطح جهان گسترش داده می‌شود و ظاهر زنان مورد توجه قرار می‌گیرد و یک الگوی کامل حجاب و عفاف به عنوان یک فرهنگ قوی و پایدار در جامعه نهادینه می‌شود و آثار رعایت و عدم رعایت آن در زمینه‌هایی مانند سلامت جسم و روان، معرفی می‌شود. هدف از نگارش تحقیق مورد نظر بررسی آثار فرهنگ سازی حجاب از منظر آیات و روایات است تا افراد جامعه به خصوص زنان، با سیمای حقیقی حجاب و آثار بی بدیل آن آشنا شوند. و با بکارگیری آن سلامت روحی و جسمی خود را تضمین کنند و باعث سلامت و موفقیت و امنیت خود و خانواده و جامعه در زمینه‌های مختلف شوند.

درباره‌ی این موضوع کتاب‌ها و مقالات فراوانی به نگارش درآمده است. مانند: کتاب حجاب در فرهنگ اسلامی نوشته‌ی حمید میرخندان و مقاله‌ی مراحل نهادینه کردن فرهنگ عفت و حجاب در جامعه و نهادینه کردن آن از نظر آیات قرآن کریم. که هر کدام از این آثار کم و کاستی‌هایی را دارند. که درصدد آنیم که این کم و کاستی‌ها را جبران نماییم.

مفهوم شناسی:

معنای لغوی حجاب: به معنای مانع شدن، پوشیدن و پرده است.^۱

معنای اصطلاحی حجاب: با توجه به معنای لغوی حجاب و کاربرد قرآنی و روایی این واژه، شرع مقدس حجاب را اینگونه بیان می کند: «پوشانیدن تمامی اعضای بدن به جز صورت و دستها تا میچ» .

معنای لغوی عفاف: به معنای باز ایستادن از حرام، پارسایی نمودن و خودداری و امتناع از آنچه جایز و نیکو نباشد خواه در گفتار باشد خواه در کردار.^۳

معنای اصطلاحی عفاف: عفاف در اصطلاح به معنای یک حالت نفسانی و رام بودن قوه شهوانی تحت حکومت عقل و ایمان است.^۴

معنای لغوی فرهنگ: به معنای علم و دانش، ادب و آداب و رسوم و باورهای یک قوم از جهت نژاد، دین و امور اجتماعی است.^۵

معنای اصطلاحی فرهنگ: مجموعه ای از آداب و سنن، رسوم، دین و مذهب، آثار رفتار های اجتماعی که تجلیات معنوی، هنری، تاریخی، ادبی، مذهبی و احساسی یک قوم اند و در طول تاریخ، شکل مشخصی به خود گرفته است.^۶

معنای لغوی فرهنگ سازی: به معنای فرهنگدان، دانشمند و خردمند است.^۷

معنای اصطلاحی فرهنگ سازی: نمود عینی دادن و نهادینه کردن ارزش ها در عملکرد افراد در صحنه های اجتماعی است.^۸

فلسفه حجاب:

حجاب از احکام ضروری اسلام است که عموم مسلمانان در رعایت آن اتفاق نظر دارند. کتاب، سنت، فقه و سیره ی اسلامی بر آن صراحت دارد. از نظر اسلام، حجاب وسیله ای است برای صیانت از زن و ارتقای شأن و شخصیت او. در فرهنگ اسلامی فلسفه حجاب و دلایل آن تبیین شده، و تبعات بدحجابی بیان گردیده است.

۱. دهخدا، لغت نامه، ج ۱، ص ۱۰۰۷

۲. طباطبایی یزدی، عروه الوثقی، ج ۲، ص ۳۱۷

۳. دهخدا، لغت نامه، ج ۲، ص ۱۹۹۷

۴. مطهری، تعلیم و تربیت در اسلام، ص ۱۵۲

۵. دهخدا، ج ۲، ص ۲۱۱۷

۶. تقوی دامغانی، تأملات فرهنگی، ص ۲۰

۷. دهخدا، ج ۲، ص ۲۱۱۷

۸. wikiporsesh.ir

همان‌گونه که در آیه‌های ۳۰ و ۳۱ از سوره نور تصریح شده، قرآن کریم نگاه مرد و زن را محدود کرده، و آن را رمز پاکی و طهارت روح آنان دانسته است.

این پاکی و طهارت همان عفاف و پاک‌دامنی است که راه مفساد را می‌بندد و مرد و زن موظف شده‌اند عفت نفس را در غرائز نفسانی و امیال جنسی پاس دارند و پیرو هواهای نفسانی نباشند، و نیز زن را مکلف کرده پوشش و سراندازهای خود را بر سر و گردن بیفکند و زیور پنهان خود را جز برای همسر و محرمان آشکار نکند.

بنابراین، براساس آیات، روایات و فقه اسلامی، حدود نگاه و حجاب و مسائل غریزی در چارچوب شرع مقدس تبیین شده و تخلف از آن حرام و نامشروع است و فلسفه‌ی آن همان امنیت روانی، پاک‌دامنی، سلامت فرد، خانواده و سعادت جامعه‌ی بشری است و پاس‌داری از آن وظیفه‌ی فردی و خانوادگی و حاکمیتی است و تخلف از آن موجب ناکامی، نگون‌بختی، فساد و تباهی فرد، خانواده و جامعه است.^۱

رابطه ی عفاف و حجاب:

عفت نمی‌تواند یک امر صرفاً درونی باشد و هیچ علامت بیرونی نداشته باشد بخشی از این تفاوت در نشانه‌های خویشتن‌داری زن و مرد از تفاوت در خلقت آن‌ها سرچشمه می‌گیرد و یکی از نشانه‌های عفاف پوشش است عفاف بدون رعایت پوشش قابل تصور نیست نمی‌توان به زن یا مردی عقیف گفت در حالی که عریان یا نیمه عریان در انظار عمومی ظاهر می‌شود. وقتی زن پوشیده و سنگین از خانه بیرون رود و جانب عفاف و پاک‌دامنی را رعایت کند افراد فاسد و مزاحم جرات نمی‌کنند به او تعرض کنند. حیا و عفاف از ویژگی‌های درونی انسان است و حجاب به شکل و قالب و نوع و چگونگی پوشش برمی‌گردد و زن بدون عفت و پوشش به زباله‌دان شهوت مردان بی‌اصول بدل می‌گردد. نباید بگذارند عفت زن که مهمترین عنصر برای شخصیت زن است مورد بی‌اعتنایی قرار گیرد. عفت در زن، وسیله‌ای برای تعالی و تکریم شخصیت زن در چشم دیگران حتی در چشم مردان شهوتران است. عفت زن، مایه احترام و شخصیت اوست و مسئله حجاب و محرم و نامحرم و نگاه کردن و نگاه نکردن، همه به خاطر این است که قضیه ی عفاف در این بین سالم نگه داشته شود.^۲

آثار حجاب بر سلامت جسمی از منظر آیات و روایات:

حجاب زمینه‌های فساد را از بین می‌برد و از این طریق اثر بسیاری را در سلامت جسمی زنان می‌گذارد. حال به برخی از این آثار اشاره می‌کنیم:

^۱ . قاضی، حجاب دختران، ص ۳۸ تا ۳۹

^۲ . جباری، حجاب و عفاف، ص ۲۷ و ۲۸.

پیامبر در رابطه با نهی آرایش و استعمال بوی عطر در خارج از خانه، در ضمن حدیثی فرموده‌اند: «اگر زن برای غیر شوهر، خود را آرایش نمود، لازم است خداوند او را با آتش بسوزاند.» قرآن کریم در این رابطه به زنان سفارش کرده است: «و در خانه های خویش بمانید و آن گونه که زنان در روزگار جاهلیت نخست نمایان می شدند، در میان مردم نمایان نشوید...»^۱

س_ رشد اخلاقی و معنوی زنان:

رشد اخلاقی و معنوی زنان در پرتو رعایت حریم های شخصیتی آنهاست. نیل به خصایل اخلاقی و معنوی و دینی زنان فقط در ضمن برقراری روابط انسانی و سالم آنها با یکدیگر ممکن است حجاب برای دختران همچون وسیله دفاعی است که به آنها اجازه می دهد تا از میان خواستگاران خود شایسته ترین آن را انتخاب کنند یا خواستگار خود را ناچار سازند که پیش از دست یافتن به وی به تهذیب خود بپردازد. موانعی که حجب و عفت زنان در برابر شهوت مردان ایجاد کرده خود عاملی است که عاطفه و عشق شاعرانه را پدید آورده و ارزش زن را در چشم مرد بالا آورده است.

امام علی «عَلَيْهِ السَّلَام» نیز در مورد عفت و پاکدامنی می فرماید: «عفت و پاکدامنی منشاء هر خیری است»^۲.

قرآن در آیه ای می فرماید: «و زیور های خود را آشکار نگرداند مگر آنچه را که طبقه از آن پیداست»^۳. دین اسلام برای محفوظ نگه داشتن زن از اخلاقیات ناسالم و رسیدن وی به معنویات ارزشمند عفت و حجاب را برای وی برگزیده است و خوشی های مشروع را برای زن می پسندد و بر دوری از نشان دادن زینت های خود به نامحرمان و رعایت عفاف و حجاب در اجتماع تاکید کرده است. زیرا همانطور که قرآن می فرماید: «و اگر زنان خود را بپوشانند برای آنها خیر است»^۴. این همان خیری است که دنیا و آخرت وی را دربرمی گیرد.

پ_ امنیت:

امنیت از نیازهای زیر بنایی رشد و شکوفایی شخصیت انسان است که در صورت ارضا نشدن، رشد شخصیت مختل میشود.

مزلو معتقد است که: «ارضای این نیاز مستلزم امنیت، ثبات، حمایت، ساختار، نظم و رهایی از ترس و اضطراب است»^۵.

۱. مجلسی، بحار الانوار، جلد ۱۰۳، ص ۴۲

۲. احزاب: ۳۳

۳. آمدی، غررالحکم و دررالکلم، حدیث ۱۱۶۸

۴. نور: ۳۱

۵. نور: ۶۰

اگر انسان‌ها در زندگی روزمره و در محیط اطراف خود احساس امنیت نکنند؛ و به طور دائم در ترس و دلهره به سر برند، به تدریج مضطرب خواهند شد. زنان به دلیل ویژگی‌های شخصیتی و موقعیت اجتماعی، بیشتر از مردان آسیب‌پذیر هستند بنابراین نیاز بیشتری به امنیت دارند؛ زیرا در بین جوامع بشری همیشه مردانی وجود دارند که به دلیل نداشتن تربیت صحیح، به دنبال فرصتی برای سوءاستفاده‌های جنسی از زنان می‌باشند؛ یا مردانی وجود دارند که با داشتن زمینه‌های انحراف که به تعبیر قرآن در آیه ۳۲ سوره احزاب: «...فِي قُلُوبِهِ مَرَضٌ...» بیمار دل هستند، با دیدن کوچکترین صحنه مهیج جنسی، کنترل خود را از دست داده و نسبت به زنان بی حرمتی روا می‌دارند. بر این اساس زنانی که در مکان‌های عمومی ظاهر خود را به نمایش می‌گذارند و باعث تحریک مردان می‌شوند، باید منتظر آزار و اذیت این گونه افراد باشند. ناامنی و خطری که زنان بد حجاب را تهدید می‌کند، در برخی آیات مورد توجه قرار گرفته است.^۱

قرآن کریم بعد از اینکه به همه‌ی زنان دستور می‌دهد که بدن خود را از مردان بیگانه بپوشانند می‌فرماید: «...ذَلِكَ أَذُنِي ۖ أَنْ يُعْرِفَنَ فَلَا يُؤْذِنَنَّ...» این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند بهتر است.^۲

پس ایجاد امنیت از ثمرات مهم اشاعه فرهنگ حجاب برای زنان است و در صورت فقدان آن زنان آرامش خود را از دست می‌دهند و به ترس، اضطراب و استرس‌های روانی دچار می‌شوند.^۱

ت_ کاهش افسرگی ناشی از طلاق:

از پیامدهای زیانبار رعایت نکردن عفاف و حجاب در خانواده طلاق و جدایی زن و شوهر و از هم پاشیدن نظام خانواده است که به دلیل لطافت روحی و روانی زن، به وسیله طلاق زنان به افسردگی و بیماری‌های روحی مبتلا می‌شوند.

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «(ای رسول ما) مردان مؤمن را بگو تا چشمها (از نگاه ناروا) بپوشند و فروج و اندامشان را (از کار زشت با زنان) محفوظ دارند که این بر پاکیزگی (جسم و جان) آنان اصلح است...»^۳ و در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: «و به زنان با ایمان بگو دیدگان خود را [از هر نامحرمی] فرو بندند و پاکدامنی ورزند و زیورهای خود را آشکار نگردانند مگر آنچه که طبعاً از آن پیداست...»^۴

خداوند در قرآن هم به مردان سفارش غض بصر کرده است هم به زنان و هم به مردان سفارش پاکدامنی کرده است هم به زنان؛ جامعه‌ای که در آن این مسائل رعایت نشود، زمینه گناه فراهم میشود و فساد و بی بند و باری جامعه را فرا می‌گیرد و دلیل آن این است که در چنین جامعه‌ای تعادل روانی وجود ندارد و هر

۱. رجبی، نقش حجاب و پوشش زن در سلامت روان، ص ۱۸ تا ۱۹

۲. احزاب: ۵۹

۳. نور: ۳۰

۴. نور: ۲۴

گاه زنان با ظاهری آراسته در جامعه حاضر شوند؛ مردان ضعیف‌الایمان با چشم چرانی و مشاهده‌ی زیبایی‌های ظاهری و مقایسه همسران خویش با این زنان که طبیعتاً میوه‌ی تلخ آن بی‌رغبتی یا کاهش محبت به همسران خود می‌باشد؛ زمینه‌ی بهانه‌جویی مردان و عیب‌جویی و تحقیر و بی‌احترامی به زنان خویش و در نتیجه بروز اختلافات ایجاد شده و در نهایت به طلاق و جدایی کشیده می‌شود.

امام صادق «عَلَيْهِ السَّلَام» در روایتی فرمودند: «نگاه بعد از نگاه تخم شهوت را در قلب می‌پاشد و همان کافی است که بیننده را به فتنه بکشانند».

ممکن است منظور از ایجاد فتنه این باشد که یک نگاه حرام ممکن است بیننده آن را طوری به خود مشغول کند که دست از خانه و خانواده خود بکشد و چون اسیر هوا و هوس شده به همسر قانونی خود بی‌اعتنا باشد و کم‌کم کانون خانواده سرد و سردتر شود و در آخر منجر به طلاق و جدایی شود. بنابراین بهتر است مقوله‌ی عفاف و حجاب بصورت عمیق در کانون خانواده و در محیط خانه نهادینه شود و آموزش‌های لازم به افراد خانواده ارائه شود تا رابطه همسری به فساد کشانده نشود و منجر به طلاق زوجین نشود.^۱

نتیجه:

حجاب و عفاف و بررسی آثار فرهنگ سازی حجاب از منظر آیات و روایات از احکام ضروری اسلام است و رعایت آن آثار مثبتی بر روی جسم و روان فرد می‌گذارد. از جمله آثار جسمی این مقوله نسل پاک و سلامت جنسی و همچنین بهبود سطح بهداشت زنان و دیگر آثار است. حجاب در اسلام از اهمیت زیادی برخوردار است زیرا سلامت جسم ارتباط تنگاتنگی با سلامت روان فرد دارد و مستلزم یکدیگرند و قطعاً رعایت حجاب و عفاف علاوه بر اینکه سلامت جسمی فرد را تضمین می‌کند؛ تأمین کننده و تضمین کننده سلامت روانی زنان است و این سلامتی می‌تواند در زمینه هایی مانند پاسخ به نیازهای فطری، حفظ کمال و حرمت زنان و مبارزه با نفس و عاملی برای تعدیل در فطرت خودنمایی و رشد اخلاقی زنان است. علاوه بر آن باعث جلوگیری از طلاق زن و شوهر و افسردگی حاصل از آن است. حجاب و عفاف در اسلام مسئله بسیار مهم و قابل بحث است که آیات و روایات بسیاری شاهد بر اهمیت آن در دسترس است. بنابراین لازم است که حاکمان جامعه‌ی اسلامی بر آن تأکید نموده و برای تبدیل آن به یک فرهنگ پایدار در جامعه تلاش بسیاری کنند. البته افرادی که اسلام بر جامعه‌ی آنان حاکم است احکام حجاب و پوشش مناسب را به خوبی می‌دانند حال آنکه به چه دلیل افراد آگاه این جوامع، این قانون را رعایت نمی‌کنند، خود جای بحث است و نیاز به بررسی و تحقیق بیشتر و دقیق تری دارد که در این مقاله مجال آن نیست.

فهرست منابع:

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. اسحاقی، حسین، گوهر هستی در صدف حجاب، قم: نشر خادم الرضا(ع)، ۱۳۹۰ هـ ش
۴. اسحاقی، حسین، گوهر هستی در صدف حجاب، قم: نشر خادم الرضا(ع)، ۱۳۹۰ هـ ش
۵. بخش فارسی مؤسسه جهانی سبطین، حجاب حریم پاکی ها، بی جا، چاپ اول، ۱۳۸۵ هـ ش
۶. تقوی دامغانی، رضا، تأملات فرهنگی، نشر نخیل، چاپ سوم، ۱۳۸۵ هـ ش
۷. تمیمی آمدی، عبد الواحد، غرر الحکم و درر الکلم، ویراست امیر عبداللهی، سید باقر، تهران، مؤسسه فرهنگی دارالحدیث چاپ ۸، جلد ۴، ۱۳۹۵ هـ ش
۸. جباری، طاهره، حجاب و عفاف، قم: بهار دل ها، چاپ دوم، ۱۳۹۵ هـ ش
۹. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، مترجم: شهیدی، جعفر، معین، محمد، تهران: روزنه، جلد اول، ۱۳۷۳_۱۳۷۲ هـ ش
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، مترجم: شهیدی، جعفر، معین، محمد، تهران: روزنه، جلد دوم، ۱۳۷۳ هـ ش
۱۱. رجبی، عباس، «نقش حجاب و پوشش زن در سلامت روان»، نشر طهورا، شماره ۶، ۱۳۸۹ هـ ش
۱۲. بخش فارسی مؤسسه جهانی سبطین، حجاب حریم پاکی ها، بی جا، چاپ اول، ۱۳۸۵ هـ ش
۱۳. طباطبایی یزدی، محمد کاظم، عروه الوثقی، تهران: نشر دینا، جلد دوم، چاپ اول، ۱۳۹۲ هـ ش
۱۴. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، مصحح: محمد بن ملا صالح بروجردی، چاپ چهارم، قم: نشر شریف رضی، ۱۳۷۰ هـ ش
۱۵. قاضی، حجاب دختران، نشر گلستان ادب، چاپ دهم، ۱۳۸۸ هـ ش
۱۶. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت اسلامی، مؤسسه انتشارات صدرا، چاپ بیست و هفتم، ۱۳۸۲ هـ ش
۱۷. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الانوار، مترجم: گروه مترجمان، تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور مؤسسه انتشارات کتاب نشر، چاپ سوم، ۱۳۹۲ هـ ش
۱۸. www.noormagz.ir
۱۹. www.rasekhoon.ir
۲۰. www.howzah.net
۲۱. www.beytote.com
۲۲. www.rasekhoon.ne